

ТЕРНОПІЛЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

НІШАЛІДІ Ольга Юрїївна

УДК 658.15

**Аналіз фінансового стану підприємства та шляхи його поліпшення в умовах ринкових відносин
(на прикладі хлібоприймальних підприємств Тернопільської області)**

Спеціальність 08.06.04. - Бухгалтерський облік, аналіз та аудит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ - 2002

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки та аналізу невиробничої сфери Тернопільської академії народного господарства Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор

Фаріон Іван Дем'янович,

Тернопільська академія народного господарства,

завідувач кафедри економіки та аналізу невиробничої сфери

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Усач Богдан Федорович,

Львівський банківський інститут Національного банку України,

завідувач кафедри обліку і аудиту;

кандидат економічних наук, доцент

Задорожний Зеновій Васильович,

Тернопільська академія народного господарства,

доцент кафедри економіки і управління інвестицій

Провідна установа - Одеський державний економічний університет

Міністерства освіти і науки України,

кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

м. Одеса

Захист відбудеться 14.06.2002 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 в Тернопільській академії народного господарства за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, аудиторія 1300.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільської академії народного господарства за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий 11.05.2002 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

доктор економічних наук,

професор

Д.А.Штефанич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективність господарської діяльності хлібоприймальних підприємств заготівельної галузі потребує виваженого оптимального співвідношення необхідних засобів і джерел їх формування. Забезпечення ефективного функціонування суб'єктів господарювання в сфері заготівлі безпосередньо пов'язане з аналізом фінансового стану. При цьому принципове значення має дослідження вихідної концепції його ролі при формуванні фінансової стратегії. Як показують теоретичні дослідження й дані практики, об'єктивна необхідність врахування дійсного фінансового стану при прийнятті перспективних управлінських рішень дозволяє досягти:

- забезпечення сумісності стратегії з можливостями підприємства;
- оптимального співвідношення ресурсів;
- виявлення ступеня ризику.

Не менш важливими проблемами функціонування хлібоприймальних підприємств, які можна вирішувати на основі проведеного аналізу фінансового стану господарської діяльності є:

- зниження обсягів заготівлі та погіршення рівня фінансового забезпечення діяльності;
- скорочення кількості найменувань можливої заготівлі сільськогосподарської продукції внаслідок кризової ситуації в аграрному секторі економіки;
- зниження оперативності розрахунків (зростання періоду погашення кредиторської та дебіторської заборгованості);
- недостатність інвестицій та інші.

Окрім того, в умовах виходу підприємств на зовнішній ринок, необхідні гарантії стійкості їх фінансового стану, ліквідності, платоспроможності, позитивного гудвілу.

При цьому виникає потреба в об'єктивній інформації з цих питань, забезпечення якої неможливе без досконалої методики аналізу та якісної інформаційної бази. З огляду на це, удосконалення вимагають щонайменше дві взаємопов'язані ланки - фінансова звітність і методика аналізу фінансового стану.

Значний внесок у розвиток системи бухгалтерської звітності з метою її удосконалення в напрямку підвищення аналітичності зробили вітчизняні вчені Білуха М.П., Валуєв Б.І., Голов С.Ф., Завгородній В.П., Кужельний М.В., Кузьмінський А.М., Пархоменко В.М., Сопко В.В. та багато інших. Проблематичні дослідження в галузі аналізу фінансового стану здійснювали українські вчені Андрущак Є.М., Балик І.М., Біленька Н.Б., Верига Ю.А., Литвин Б.М., Мних Є.В., Фаріон І.Д., Шкарабан С.І., Яремчук І.Г. та інші, а також зарубіжні дослідники Барнгольц С.Б., Баканов М.І., Безруких П.С., Гаврилова В.А., Зуділін О.П., Єфімова О.В., Ковальов В.В., Шеремет А.Д.

Проте, незважаючи на значний науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених і практиків з даної теми, ряд важливих проблем організації та методики аналізу фінансового стану підприємств вимагають подальших досліджень, глибокого вивчення і формування нових підходів та напрямів вдосконалення.

Усі вищезазначені причини підкреслюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільської академії народного господарства та належить до кафедральної науково-дослідної роботи "Організація оперативного економічного аналізу діяльності підприємств в умовах ринкової економіки" (Державний реєстраційний № 0101U002352). Особисто автором розроблена методика аналізу фінансового стану підприємств, яка є частиною названої теми.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у виробленні

науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення аналізу фінансового стану хлібоприймальних підприємств, пошуку резервів його поліпшення в ринкових умовах господарювання.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі завдання науково-методичного та прикладного характеру :

- дати критичну оцінку існуючих форм фінансової звітності з метою внесення пропозицій щодо їх удосконалення;
- визначити критерій оцінки фінансового стану, що відповідає сучасним вимогам;
- обґрунтувати та розробити розрахунок показника для визначення тенденцій збитковості підприємств;
- вдосконалити методiku аналізу фінансового стану шляхом врахування вимог користувачів і визначити етапи її проведення;
- розробити економіко-математичну модель аналізу фінансового стану хлібоприймальних підприємств;
- виявити шляхи поліпшення фінансового стану хлібоприймальних підприємств в умовах ринкових відносин;
- розробити алгоритм рішення аналітичної задачі з врахуванням вимог користувачів і побудувати блок-схему для забезпечення можливості здійснення розрахунків автоматизованим способом.

Об'єктом дослідження виступає фінансовий стан хлібоприймальних підприємств.

Дослідження проводилися на показниках виробничо-фінансової діяльності хлібоприймальних підприємств Тернопільської області за 1997-2000 роки.

Предметом дослідження є методологічні та методичні аспекти аналізу фінансового стану підприємств заготівельної галузі.

Методи дослідження. Для забезпечення досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі використовувались наступні методи: групування й порівняння показників при здійсненні горизонтального й вертикального аналізу, обчисленні величини відхилень за роками та побудові порівняльних аналітичних балансів; індексний метод при виявленні тенденцій обсягів реалізації, собівартості та прибутку; узагальнення з метою визначення інтегрального показника; середні величини при визначенні вагових значень розрахункових показників для галузі заготівлі; економіко-математичне моделювання при визначенні резервів поліпшення фінансового стану тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна роботи полягає у розробці розгорнутої концептуальної моделі аналізу фінансового стану хлібоприймальних підприємств, яка ґрунтується на таких основних наукових результатах проведеного дослідження:

- Узагальнено зарубіжний і вітчизняний практичний досвід формування фінансової звітності та внесено пропозиції по удосконаленню її форм, що сприяє отриманню деталізованої інформації при здійсненні аналізу фінансового стану.
- Запропоновано в якості критерію оцінки фінансового стану інтегральний показник, основою розрахунку якого виступають фактичні значення показників, обраних користувачами, помножені на їх вагове значення, що забезпечує віднесення досліджуваних підприємств до певної класифікаційної групи.
- Теоретично обґрунтовано необхідність і розроблено формулу розрахунку показника для виявлення тенденцій збитковості, яка полягає у визначенні відношення величини збитку до чистого доходу (виручки) від реалізації.
- Вдосконалено методiku аналізу фінансового стану, що ґрунтується на розрахунку лише показників, обраних користувачами. Це дозволяє значно скоротити затрати часу для отримання кінцевих результатів оцінки. Даний напрям удосконалення розроблено з врахуванням того, що існує велика кількість рекомендованих для розрахунку показників.

Окремі з них лише дублюють один одного, а відсутність їх граничних значень, встановлених для конкретної галузі, змушує використовувати метод порівнянь. У зв'язку з цим у роботі обґрунтовано необхідність врахування інтересів користувачів при виборі показників фінансового стану та встановленні рівня їх значимості.

- Розроблено економіко-математичну модель аналізу фінансового стану хлібоприймальних підприємств, яка передбачає розрахунок інтегрального показника фінансового стану, факторний аналіз впливу відповідних обраних користувачами показників на загальну інтегральну оцінку.
- Визначено шляхи поліпшення фінансового стану підприємств галузі заготовівлі за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Для цього автором запропоновано використати коефіцієнти парної та множинної кореляції щодо чинників впливу на зміну інтегрального показника.
- Побудовано блок-схему алгоритму рішення аналітичної задачі за запропонованою методикою аналізу фінансового стану для забезпечення можливості здійснення розрахунків автоматизованим способом.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що застосування розробленої методики в аналітичній практиці хлібоприймальних підприємств дозволить значно скоротити обсяги розрахунків, внаслідок чого відпадає потреба розраховувати всі рекомендовані діючими методиками показники.

Теоретичні й практичні розробки, запропоновані в дисертації, можуть бути використані в практичній діяльності хлібоприймальних підприємств, аудиторських фірм, на курсах підготовки та перепідготовки обліково-аналітичних працівників, а також в навчальному процесі при підготовці фахівців за спеціальностями “Облік і аудит”, “Менеджмент організацій”.

Пропозиції автора враховують об'єктивні потреби управління на хлібоприймальних підприємствах, мають практичну цінність, про що свідчать довідки про їх впровадження у ВАТ “Борщівхлібопродукти”, ВАТ “Заліщицьке хлібоприймальне підприємство”, ВАТ “Козівське хлібоприймальне підприємство”, в діяльності аудиторської фірми “Контролінг - 95”.

Ряд положень дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі Тернопільської академії народного господарства при викладанні курсів економічного аналізу, фінансів та бухгалтерського обліку.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Окремі пропозиції, розроблені дисертантом, були оприлюднені й одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях, зокрема:

- Міжнародній науково-практичній конференції “Новітні тенденції розвитку бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в системі управління підприємством” (м. Тернопіль, 1999 р.);
- Міжнародній науково-практичній конференції “Бухгалтерський облік в Україні на початку XXI століття” (м. Львів, Львівський національний університет ім. І. Франка, 2001 р.);
- Всеукраїнській науково-практичній конференції “Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в Україні” (м. Чортків, 2001 р.);
- Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми розвитку бухгалтерського обліку в умовах реформування економіки України” (м. Полтава, 2001 р.).

Публікації. За результатами наукового дослідження опубліковано 11 наукових праць, загальним обсягом 2.4 друкованого аркуша, з яких 5 - у фахових виданнях (обсягом 1.3

друкованого аркуша), 4 - у збірниках наукових праць (0.6 друкованого аркуша), 2 - у тезах міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференцій (0.5 друкованого аркуша).

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел і додатків. Обсяг роботи - 208 сторінок машинописного тексту, в якому 17 таблиць займають 12 сторінок, 15 рисунків - 7 сторінок, 17 додатків - 34 сторінки, список літератури охоплює 179 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його мету, завдання, предмет, об'єкт, методи і способи дослідження, охарактеризовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі “Теоретичні аспекти аналізу фінансового стану”** на основі аналізу результатів діяльності хлібоприймальних підприємств аргументовано необхідність розробки нових підходів до формування їх фінансової стратегії з метою підвищення ефективності функціонування. Розробка такої стратегії неможлива без аналізу вихідної бази - фінансового стану кожного із підприємств. Сучасні умови вимагають критичного перегляду методології та методик його проведення, що пов'язано, насамперед, із змінами інформаційної бази, основними складовими якої є фінансова звітність, вибіркові та специфічні облікові дані (рис.1).

У зв'язку з цим автором здійснено критичну оцінку статей балансу як одного з елементів інформаційної бази. В умовах України деякі статті балансу необхідно адаптувати для забезпечення отримання достовірних показників фінансового стану. Зокрема, на наш погляд, в балансі доцільно передбачити відокремлене відображення іншої поточної дебіторської заборгованості (р. 210

ф. №1), яка вважається сумнівною, і такої, яку можна вважати високоліквідною.

Водночас у даному випадку необхідно внести відповідні зміни і до національного плану рахунків.

В цілому практичний досвід проведення аналізу фінансового стану та дослідження тенденцій динаміки основних показників свідчать про те, що вітчизняній фінансовій звітності притаманно багато факторів, які негативно позначаються на її застосуванні й розрахунку показників.

Існують також певні проблеми, що стосуються вимог оцінки і відображення в балансі виробничих запасів, що безпосередньо впливає на кінцеві показники фінансового стану. Ці проблеми пов'язані з неузгодженістю податкових актів та затверджених національних стандартів, а також з введенням нової методології списання витрат на собівартість продукції (робіт, послуг), що вимагає відповідних підходів до визначення рентабельності виробництва продукції (прибутковості).

На формування інформаційної бази аналізу фінансового стану підприємств в сучасних умовах великий вплив мало законодавче регулювання питань організації обліку в Україні з метою його наближення до міжнародних стандартів. Проведені автором дослідження свідчать про те, що реформування вітчизняного обліку до міжнародних стандартів вдалося не повною мірою. Тому внесення деяких змін і уточнень у формах складових інформаційної бази дозволить здійснювати аналіз фінансового стану, який характеризуватиме реальний стан підприємства. В цьому випадку суттєву роль відіграватиме також правильне наукове визначення економічних категорій і вибір критеріїв оцінки та показників фінансового стану підприємства.

У дисертаційній роботі визначено, що з метою удосконалення інформаційної бази аналізу фінансового стану й забезпечення високої інформаційності фінансової звітності

як її основи необхідно:

- мати чітке розмежування статей, яке б враховувало національні особливості (деякі активи, які в міжнародній практиці належать до високоліквідних, в умовах України зовсім не є такими) і вдосконалену класифікацію доходів, витрат, прибутку й збитків;
 - володіти інформацією для аналізу фінансового стану підприємства з точки зору різних користувачів і окремо аналізувати вплив внутрішніх факторів ефективності діяльності господарюючого суб'єкта та вплив податкового фактора;
 - мати можливість отримувати інформацію для аналізу в зручній адаптованій формі.
- Кожна із цих можливостей дає змогу забезпечити відповідний рівень аналітичності й точності показників, що розраховуються, і отримати деталізовану інформацію для прийняття відповідних управлінських рішень.

У другому розділі “Методика аналізу фінансового стану підприємства” дано обґрунтування напрямів вдосконалення організації та методики проведення аналізу фінансового стану хлібоприймальних підприємств, практичне використання якої створює умови для раціонального управління й контролю за ними.

Всі користувачі результатів аналізу застосовують їх для прийняття рішень з метою досягнення своїх інтересів. Так, власники майна аналізують фінансову звітність з метою підвищення дохідності капіталу і забезпечення стабільності підприємства. Кредитори та інвестори аналізують фінансові звіти з метою мінімізації своїх ризиків по позиках і внесках. Критерії оцінки фінансового стану підприємств для кожного з користувачів є різними.

Деякі автори для врахування фактора користувача як критерію оцінки фінансового стану, пропонують використовувати синтезований рейтинг, який є середньою сумою балів з усіх досягнутих показників. Такий підхід не може дати відповіді на питання, як поліпшити фінансовий стан підприємств.

Проведений автором аналіз існуючих підходів до вибору критеріїв оцінки та показників фінансового стану підприємства дозволив встановити, що всі вони мають кілька недоліків. Перший - це відсутність або недостатнє обґрунтування граничних значень більшості із розглянутих показників. Динаміка зростання показника як основа прогнозу подальшого розвитку подій і рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану підприємства сама по собі ні про що не говорить, бо відсутня єдина база порівняння. В цьому випадку можна зазначити, що стан поліпшується, однак кількісної характеристики цей показник не дає. В зв'язку з цим будь-які рекомендації щодо поліпшення фінансового стану підприємства не мають аргументації і можуть бути вироблені тільки з допомогою експертних оцінок.

Порівняння ж показників підприємства, що аналізується, із показниками іншого аналогічного підприємства, припускає встановлення еталону. В даному випадку можна зробити висновок лише про те, що підприємство є кращим від іншого.

Другим недоліком є те, що більшість авторів розглянутих тверджень схильні до використання термінології та показників, прийнятих в іноземних фірмах. Таке прагнення є цілком обґрунтованим при побудові нових економічних відносин. Однак тут треба враховувати, що просте копіювання інформаційної бази може призвести до значного перекручування вихідних даних, оскільки вітчизняна звітність і звітність, прийнята в міжнародній практиці, не є ідентичними.

Третій недолік полягає в тому, що вищезазвані підходи розглядають або не всі сторони діяльності підприємства, або пропонують детальний розгляд окремих її елементів. В першому випадку дається неповна картина фінансового стану підприємства, в другому - необхідно проводити значну кількість розрахунків і відповідно надавати більш докладну інформацію, що не завжди доцільно.

У зв'язку з цим, виникає необхідність у розробці такої системи критеріїв та показників фінансового стану, яка давала б чітке уявлення про фінансовий стан підприємств,

вимагала мінімум загальнодоступної інформації, висвітлювала всі сторони діяльності підприємства і могла бути основою для вироблення рекомендацій з прийняття заходів щодо поліпшення його фінансової стабільності.

Автор вважає, що з великої кількості рекомендованих вітчизняними вченими і міжнародними стандартами показників необхідно обрати ті, які є найбільш цінними для певного кола користувачів.

Виходячи з цього, по-перше, потрібно класифікувати показники за групами користувачів. По-друге, доцільно розробити методику визначення важливості вибраного показника для кожного конкретного користувача і на основі такого дослідження зробити висновок про алгоритм розрахунків. По-третє, при формуванні аналітичних висновків слід акцентувати увагу на основних (обраних користувачем) показниках (і можливо давати додаткові інформаційні дані про їх складові). При розробці такої методики доцільно врахувати досвід розвинутих країн.

Запропонований автором підхід до вибору критеріїв оцінки фінансового стану ґрунтується на тому, що значна кількість показників, які характеризують фінансовий стан підприємства у різних його аспектах, не завжди дозволяє мати цілісне уявлення про дійсний стан справ. Це зумовлює необхідність розрахунку комплексної інтегральної оцінки фінансового стану.

Автором доведено, що метою оцінки фінансового стану підприємства є необхідність продовжувати ним свою господарську діяльність, забезпечувати отримання прибутку, зростання виробничого потенціалу й подальшого розвитку.

До основних завдань, які комплексно вирішуються в процесі оцінки фінансового стану підприємства, також належать:

1. Встановлення позиції підприємства на основі розроблених фінансових показників. Це завдання зводиться до виявлення забезпеченості підприємства оборотними засобами, правильності встановлення обсягів запасів товарно-матеріальних цінностей, розрахунок оптимального рівня заборгованості, виявлення економічних і фінансових результатів.

З цього приводу слід зазначити, що з метою виявлення тенденцій розвитку доцільно застосувати індексний метод. В дисертаційній роботі узагальнено методику його проведення. За базовий період взято показники 1998 року. По трьох із досліджуваних підприємств Тернопільської області визначено індекси обсягів реалізації, собівартості й прибутку.

Як свідчать розрахунки - у двох з них простежується чітка тенденція до зменшення обсягів реалізації, а саме у ВАТ "Борщівхлібопродукти" на 38,1 відсотка та у ВАТ "Козівське хлібоприймальне підприємство" на 65,1 відсотка у 1999 році в порівнянні з 1998 та відповідно на 21,8 і 16,6 відсотки у 2000 році порівняно з 1998 роком.

Що ж стосується ВАТ "Заліщицьке хлібоприймальне підприємство", то у нього є значні позитивні зрушення: обсяг реалізації зріс більше, ніж утричі у 1999 році в порівнянні з базовим роком та на 53,5 відсотки у 2000 році. Одночасно зросла у цьому підприємстві й собівартість. Внаслідок цього в 2000 році рівень прибутковості даного підприємства склав 57,4 відсотка від досягнутого рівня у 1998 році.

Проте достовірну оцінку позицій підприємств з фінансових показників можна виробити лише на основі їх системного та взаємопов'язаного аналізу.

2. Виявлення шляхів і можливостей подальшого поліпшення фінансової діяльності. Встановлення в процесі оцінки відхилень від критичних значень показників фінансового стану підприємства, виявлення причин цих відхилень і розробка відповідних рекомендацій сприяє в кінцевому результаті поліпшенню всієї виробничої діяльності підприємства. Цьому сприяють горизонтальний і вертикальний аналіз, що взаємодоповнюють один одного та побудовані на їх основі порівняльні аналітичні баланси. Такі баланси характеризують як

структуру, так і динаміку їх статей, а також систематизують попередні розрахунки та раціональніше аналізують всі показники. Наявність у порівняльному балансі інформації про абсолютні й відносні відхилення, на думку автора, забезпечує отримання вихідних даних для формування аналітичних висновків, а також сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень.

В порівняльному аналітичному балансі ВАТ “Заліщицьке хлібоприймальне підприємство” на кінець 2000 року порівняно з початком року загальний підсумок балансу знизився на 185.1 тис. грн. або на 6.16 відсотка, ВАТ “Козівське хлібоприймальне підприємство” на 33 тис. грн. або на 2.12 відсотка, також відбулося зниження підсумку балансу по ВАТ “Борщівхлібопродукти” на 494.2 тис. грн. або на 8.98 відсотка. Вказані негативні тенденції вимагають подальшого дослідження, оскільки вони не завжди свідчать про погіршення фінансового стану. В даному випадку доцільним є проведення аналізу із застосуванням коефіцієнтів.

3. Проведені дослідження свідчать, що в економічній літературі немає показника, який би використовувався для виявлення тенденцій зниження збитковості. Такий показник доцільно використовувати в аналітичній практиці, оскільки завдяки йому можна визначати ефективність реалізованих заходів, спрямованих на удосконалення організації виробництва, технології та техніки.

В роботі здійснено розрахунок такого показника, а також дано оцінку фактичних досягнень досліджуваних хлібоприймальних підприємств відповідно до обраних критеріїв. Якщо порівняти величину збитку з чистим доходом (виручкою) від реалізації продукції (робіт, послуг) і зауважити, що зниження величини вказаного показника є позитивною тенденцією, або іншими словами досліджувати тенденцію збитковості шляхом розрахунку показника “збитковість продажу” (ЗБп), то можна знайти певні позитивні важелі впливу на поліпшення результативності діяльності підприємства. Розрахункова формула має вигляд:

$$\text{ЗБп} = \text{З (ряд. 225 Ф.2)} : \text{В (ряд. 035 Ф.2)}, \quad (1)$$

де З - збитки отримані підприємством протягом року;

В - чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг).

Розрахований за вище запропонованою формулою показник згідно даних звітності ВАТ “Козівське хлібоприймальне підприємство” у динаміці виглядає наступним чином: 1998 рік - ЗБп = 0.1, 1999 рік - ЗБп = 0.02, 2000 рік - ЗБп = 0.04. Це свідчить про зниження збитковості діяльності підприємства.

Проведений аналіз фінансового стану хлібоприймальних підприємств Тернопільської області показав, що досягти єдиної думки та зробити правильний підсумок на основі отриманих розрахункових значень показників надзвичайно важко. Це пояснюється наявністю кардинально протилежних результатів по кожному з них зокрема. Отже, здійснені автором розрахунки підтверджують думку про доцільність розробки інтегрального показника для оцінки фінансового стану та застосування економіко-математичних методів аналізу.

Третій розділ “Математичні методи розв'язання аналітичних задач оцінки фінансового стану” присвячено визначенню організаційних, методологічних і методичних засад удосконалення оцінки фінансового стану шляхом використання економіко-математичних методів.

Методика оцінки фінансового стану економіко-математичними методами з врахуванням оцінок вагомості показників, що впливають на його інтегральну величину, передбачає наступні етапи:

- збирання й систематизацію даних (у тому числі статистичних) для проведення

інтегральної оцінки фінансового стану та її елементів (період обирається або замовником аналізу, або аналітиком самостійно залежно від потреб управління);

- визначення величини інтегрального показника, що дозволяє віднести досліджувані підприємства до відповідного класу згідно з розробленою рейтинговою шкалою;
- розрахунок коефіцієнтів взаємного сполучення Чупрова (Кч) для кожного фактора впливу на загальну інтегральну оцінку фінансового стану;
- розрахунок коефіцієнта рангової кореляції Спірмена (Рк) для визначення адекватності експертних оцінок вагомості розрахункових показників;
- проведення повторного експертно-аналітичного дослідження обраних користувачем факторів впливу на інтегральну оцінку фінансового стану підприємств;
- розробка робочих таблиць оцінки величини інтегрального показника для подальшого використання та формування аналітичних висновків і пропозицій.

В цілому суть запропонованої методики схематично подано на рис. 2.

В даному розділі обґрунтовано тезу про те, що запропоновану автором методику аналізу фінансового стану з допомогою економіко-математичних методів, можна суттєво доповнити й удосконалити з допомогою використання кореляційно-регресійного аналізу для виявлення впливу факторів на зміну інтегральної оцінки, застосування якого на практиці (з використанням фактичних даних досліджуваних підприємств) дозволяє здійснити розрахунок резервів підвищення ефективності функціонування підприємств.

Порядок здійснення такого аналізу має включати виявлення впливу на результативний інтегральний показник кожної із складових формули розрахунку. Методика розрахунку резервів поліпшення фінансового стану повинна включати також теоретичні значення інтегрального показника за будь-яких можливих позитивних складових формули (результатів обчислень коефіцієнтів).

З метою проведення кореляційно-регресійного аналізу показників, що характеризують вплив на інтегральну оцінку фінансового стану кожного з них, і для визначення взаємозв'язку окремих елементів між собою, доцільно використати дані про значення розрахункових показників (коефіцієнтів) за ряд років. Завдяки здійсненню рекомендованих автором розрахунків шляхом використання даних хлібоприймальних підприємств Тернопільської області намічено шляхи поліпшення їх фінансового стану.

В даному розділі також дано обґрунтування необхідності автоматизації аналітичних розрахункових процедур, оскільки при ручному способі їх проведення вимагає значних затрат часу.

У випадку розробки алгоритму рішення задач аналізу фінансового стану згідно із запропонованою автором методикою важливо звернути увагу на те, що розглянута ситуація комп'ютерного моделювання обов'язково має враховувати три суттєві моменти:

- участь людини та її розумових здібностей у комп'ютерному середовищі;
- наявні передумови (в тому числі письмові тексти) автоматизації й оперування ними;
- стан комп'ютерної мережі та електронно-обчислювальної машини як предметної моделі.

В кінцевому підсумку метою вищевказаної розробки є створення придатного для подальшого моделювання алгоритму, який забезпечив би вирішення аналітичних задач, що можуть змінюватися залежно від потреб користувачів і розвитку економічної думки.

Більш конкретною метою дослідження є створення бази знань з методики комп'ютерного моделювання аналізу фінансового стану і визначення переліку питань, з якими мали б працювати програмісти. Автором також розроблено блок-схему алгоритму рішення задачі з оцінки фінансового стану, яка враховує наявні вихідні дані (фінансову звітність і програмне забезпечення) та дозволяє значно скоротити затрати робочого часу на проведення аналізу.

Її використання прискорює процес прийняття управлінських рішень і дозволяє оперативно реагувати на зміни в структурі активів з метою підвищення ефективності функціонування та поліпшення результативності діяльності господарюючого суб'єкта. У загальному вигляді схема автоматизації аналітичних процедур з врахуванням вимог та етапів проведення аналізу включає в себе дві основні складові:

- методику аналізу в електронному середовищі, що може проводитися за трьома розділами;
- засоби її здійснення, які включають в себе технічне, економіко-математичне, програмне, інформаційне та інші види забезпечення (рис.3.).

Розроблена система враховує наявні вихідні дані (фінансову звітність і програмне забезпечення) та дозволяє значно скоротити затрати робочого часу на проведення аналізу, чим прискорює процес прийняття управлінських рішень і дозволяє оперативно реагувати на зміни в структурі активів з метою підвищення ефективності функціонування та покращення результативності діяльності господарюючого суб'єкта.

В цілому в роботі обґрунтовано необхідність удосконалення методики аналізу фінансового стану, розроблено її економіко-математичну модель і блок-схему алгоритму рішення задачі з оцінки фінансового стану, застосування якої на практиці дозволило розробити систему пропозицій, спрямованих на поліпшення фінансового стану досліджуваних підприємств.

Методика аналізу в електронному середовищі (розробка складових)	Засоби комп'ютеризації
I	I етап: (вибір напрямку аналізу користувачем: перелік показників)
Технічне забезпечення (вибір ТЗ автоматизації)	Економіко-математичне
забезпечення	II етап: (розрахунок обраних показників)
	Програмне
забезпечення	III етап: (розрахунок інтегрального показника)
групи: А, Б, В, Г, Д)	IV етап: (віднесення об'єкта дослідження до відповідної
	Інформаційне забезпечення (бухгалтерські програми)
	Інші види забезпечень
II	Економіко-математична модель
взаємного сполучення Чупрова)	I етап: (розрахунок коефіцієнта
	Проміжний етап: (розрахунок
сум квадратів та інших показників для рішення рівняння рангової кореляції Спірмена)	II етап: (визначення
парних коефіцієнтів кореляції)	III етап:
(визначення взаємозв'язку між елементами (факторами) формул інтегральної оцінки фінансового стану)	IV етап:
	(оцінка комплексного впливу факторів: розрахунок коефіцієнта множинної кореляції)
III	I
етап: (формування вихідних розрахункових документів)	
II етап: (формування висновків і пропозицій)	

* Методика аналізу фінансового стану з використанням економіко-математичних моделей.

Рис.3. Автоматизація аналітичних процедур і її складові

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що полягає у виявленні можливості виробити науково обґрунтовані положення щодо вдосконалення методики аналізу фінансового стану хлібоприймальних підприємств в умовах дії ринкових відносин, розробці конкретних практичних рекомендацій, спрямованих на поліпшення фінансового стану підприємств. Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, такі:

1. Розвиток ринкових відносин, перехід на національні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності на основі міжнародних стандартів, вимагає вдосконалення методології, методики і організації аналізу фінансового стану підприємств.
2. Авторська концепція наукового обґрунтування вибору критеріїв і показників для аналізу фінансового стану підприємства спрямована на задоволення потреб конкретних користувачів-замовників щодо результатів його проведення. При цьому важливу роль відіграє також забезпечення можливості досягнення адекватності оцінки фінансового стану за обраними показниками.
3. Реформування системи бухгалтерського обліку в Україні призвело до змін у структурі складових інформаційної бази аналізу фінансового стану, який буде характеризувати реальне становище підприємства за умови розробки відповідної методики. На її формування суттєвий вплив мають законодавчі акти з питань організації бухгалтерського обліку в Україні. З метою удосконалення інформаційної бази аналізу фінансового стану доцільно:
 - здійснити чітке розмежування статей, яке б враховувало національні особливості (деякі активи, які в міжнародній практиці належать до високоліквідних, в умовах України зовсім не є такими) і відповідну класифікацію доходів, витрат, прибутку й збитків;
 - розробити методику, яка б давала можливість аналізувати фінансовий стан підприємства з точки зору різних користувачів і відокремлено аналізувати вплив внутрішніх факторів ефективності діяльності господарюючого суб'єкта та податкового режиму;
 - забезпечити можливість отримання інформації для аналізу в зручній адаптованій формі.
4. За результатами аналізу фінансового стану можна передбачити певні можливі майбутні економічні вигоди підприємства та приймати більш ефективні управлінські рішення для їх досягнення. Що дає підставу вважати такий аналіз важливою складовою фінансової стратегії підприємства.
5. З метою забезпечення правильності вибору напряму аналітичних розрахунків показників, необхідних конкретному користувачеві, рекомендується розраховувати коефіцієнт взаємного сполучення Чупрова, а при визначенні адекватності експертних оцінок слід використовувати коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Окрім того, для аналізу впливу факторів на показники фінансового стану досліджуваного суб'єкта господарювання рекомендується застосовувати кореляційно-регресійний аналіз.
6. В процесі аналізу фінансового стану підприємств доцільно розраховувати інтегральний показник, на підставі якого можна здійснити класифікацію підприємств і досягти порівняльності. Розроблена автором методика дає можливість використати при здійсненні аналізу додатковий коефіцієнт для виправлення похибки невиявлених факторів та суб'єктивного впливу.
7. Розрахунок резервів поліпшення фінансового стану підприємства рекомендується здійснювати з допомогою кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на інтегральну оцінку фінансового стану, а також шляхом

- порівняльного аналізу середніх розрахункових значень коефіцієнтів.
8. Запропонований автором підхід до методики аналізу фінансового стану з використанням коефіцієнтів та визначені напрями їх удосконалення висувають проблему інтеграції нової інформації в існуючі методики аналізу з врахуванням економіко-математичних методів й моделей. Розроблена методика є достатньо адаптованою щодо автоматизації розрахунків, а з точки зору врахування потреб користувачів має прикладне значення.
 9. Основним напрямом формування фінансової стратегії підприємства з метою зростання прибутку в сучасних умовах є збільшення обсягів виробництва й реалізації продукції шляхом поліпшення її якості та конкурентноздатності. Враховуючи значне зниження платоспроможності покупців (як фізичних, так і юридичних осіб), вирішувати проблему зростання прибутку й рентабельності необхідно шляхом значного розширення асортименту та поліпшення якості продукції зернопереробки (круп'яної, мукомельної та ін.), оскільки в сучасних умовах хлібоприймальні пункти здійснюють не лише заготівлю, а й переробку зернової та іншої сільськогосподарської продукції.
 10. Важливим резервом поліпшення фінансового стану підприємства є підвищення рівня використання вторинних матеріальних ресурсів. Перспективним є застосування договірної системи з виробниками сільськогосподарської продукції на зустрічну поставку зерновідходів для розвитку тваринництва. В цьому випадку можна досягти подвійного загальноекономічного ефекту: вирішується проблема комплексної переробки та використання сировини й здійснюється сприяння розвитку тваринницької галузі.
 11. Серйозною проблемою, вирішення якої сприятиме поліпшенню якості продукції, є проблема упакування. Без її розв'язання неможливо досягти зростання обсягів реалізації. Крім того, це дасть можливість значно збільшити термін зберігання продукції і забезпечити її транспортування у належному санітарно-гігієнічному стані.
 12. Поліпшенню фінансового стану сприятиме також активізація та підвищення ефективності маркетингової діяльності хлібоприймальних підприємств. Особлива роль у ній належить ціновій політиці, за допомогою якої підприємства можуть активно впливати як на обсяги продажу, так і на величину отримуваних прибутків. У зв'язку з цим доцільне застосування диференційованих цін на продукцію залежно від терміну її виготовлення.
 13. Перспективним напрямом, здатним забезпечити поліпшення фінансового стану хлібоприймальних підприємств, є подальший розвиток мережі фірмової торгівлі, яка спроможна стимулювати зростання обсягів продажу й прибутків суб'єктів господарювання. Розвиток мережі фірмової торгівлі дозволяє своєчасно задовольнити попит і частково сприяє вирішенню проблеми неплатежів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У фахових наукових виданнях

1. Ніпіаліді О. Принципи стандартизації фінансової звітності підприємств України за міжнародною системою бухгалтерського обліку. Щорічник ТАНГ. - Тернопіль: Економічна думка, 1999. - с. 226-227. - 0.2 д.а.
2. Ніпіаліді О. Формування засад аналізу фінансового стану в контексті розвитку теорії економічного аналізу // Науково-практичний журнал "Регіональні перспективи". 2001. - № 2-3. - Кременчук: Перспективи. - с. 165-166. - 0.3 д.а.

3. Ніпіаліді О. Прийняття управлінських рішень: аналітичний та інформаційний аспект // Наукові записки. Серія: економіка. - 2001. - № 7. - Тернопіль: ТДПУ ім. В. Гнатюка. - с. 176-179. - 0.3 д.а.
4. Ніпіаліді О. Оцінка фінансового становища підприємства в умовах переходу до ринкової економіки // Наукові записки. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. Випуск 9. - Тернопіль: Економічна думка, 2001. - с. 235-237. - 0.2 д.а.
5. Ніпіаліді О.Ю. Аналіз фінансового стану: економіко-математичний аспект. // Вісник ТАНГ. 2001. - Випуск 12. - Тернопіль: Економічна думка. - с. 121-125. - 0.3 д.а.

В інших наукових виданнях

6. Ніпіаліді О. Вимоги до нових стандартів обліку і звітності для аналізу фінансових результатів та фінансового стану підприємств. Збірник наукових праць кафедри економіки, обліку і контролю в невиробничій сфері ТАНГ: Випуск 2 / Науковий редактор - доктор економічних наук, професор Фаріон І.Д. - Тернопіль: Економічна думка, 1998. - с.185-186. - 0.1 д.а.
7. Ніпіаліді О. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку - основа нових стандартів обліку України. Збірник наукових праць кафедри економіки, обліку і контролю в невиробничій сфері ТАНГ: Випуск 2 / Науковий редактор - доктор економічних наук, професор Фаріон І.Д. - Тернопіль: Економічна думка, 1998. - с. 312-314. - 0.1 д.а.
8. Ніпіаліді О. Розробка нових облікових стандартів України та можливі стратегії їх впровадження. Збірник наукових праць кафедри економіки, обліку і контролю в невиробничій сфері ТАНГ: Випуск 2 / Науковий редактор - доктор економічних наук, професор Фаріон І.Д. - Тернопіль: Економічна думка, 1998. - с. 365-366. - 0.1 д.а.
9. Ніпіаліді О. Удосконалення обліку і контролю фінансових результатів підприємств в умовах переходу на міжнародні стандарти обліку. Збірник наукових праць під редакцією доктора економічних наук, професора І.Д. Фаріона: Випуск 3. - Тернопіль: Економічна думка, 1999. - с. 226-232. - 0.3 д.а.
10. Ніпіаліді О. До питання стандартизації бухгалтерського обліку: міжнародний аспект. Наукові записки по матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Чортків: Чортківський інститут підприємництва та бізнесу ТАНГ. - 2001. - с. 10-12. - 0.2 д.а.
11. Ніпіаліді О. Становлення й адаптація фінансової звітності як інформаційної бази аналізу фінансового стану в умовах ринку // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції "Бухгалтерський облік в Україні на початку ХХІ століття". - Львів: Львівський національний університет ім. І Франка. - 2001. - с. 34-37. - 0.3 д.а.

Анотація

Ніпіаліді О.Ю. Аналіз фінансового стану підприємства та шляхи його поліпшення в умовах ринкових відносин (на прикладі хлібоприймальних підприємств Тернопільської області). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04. - Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. - Тернопільська академія народного господарства. - Тернопіль, 2002.

Дисертаційна робота містить теоретичне обґрунтування економічної суті критеріїв оцінки фінансового стану, їх критичну оцінку та погляд автора на їх склад, теоретичне й вагове значення. Запропонована економіко-організаційна модель визначення цих значень пропонується для конкретної галузі шляхом здійснення експертної оцінки та розрахунку середньої величини. Розроблена методика аналізу фінансового стану з використанням вимог користувачів щодо складу розрахункових показників.

Рекомендовано порядок розрахунку інтегральної оцінки фінансового стану і на його

основі віднесено підприємства до різних класів. Обґрунтовано застосування економіко-математичної регресійної моделі розрахунку резервів поліпшення фінансового стану та можливість автоматизації всіх розрахункових процедур. Автором розроблена блок-схема алгоритму оцінки фінансового стану. На основі здійсненого аналізу резервів досліджуваних підприємств розроблені напрями поліпшення їх фінансового стану.

Ключові слова: аналіз, фінансовий стан, фінансова стратегія, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, критерій, теоретичне значення, вагове значення, економіко-математичні методи.

Аннотація

Нипиалиди О.Ю. Анализ финансового состояния предприятия и пути его улучшения в условиях рыночных отношений (на примере хлебоприемных предприятий Тернопольской области). - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.04. - Бухгалтерский учет, анализ и аудит. - Тернопольская академия народного хозяйства. - Тернополь, 2002.

В диссертации исследованы организационные и методические проблемы осуществления анализа финансового состояния предприятий хлебозаготовки в современных условиях. Обосновано необходимость осуществления исследований и разработки предложений по усовершенствованию методики оценки финансового состояния. На основании исследования и критической оценки теоретических предпосылок анализа финансового состояния сделан вывод о возможности его совершенствования. Учитывая, что информационной базой анализа в данном случае является финансовая отчетность, а она в связи с реформированием бухгалтерского учета в Украине была видоизменена в формы, адаптированные в соответствии с международными стандартами, автором сделан вывод о необходимости корректировки расчетных показателей. Рассмотрены направления совершенствования состава расчетных показателей с целью получения наиболее точных выводов о действительном финансовом состоянии предприятий.

Диссертационная работа содержит теоретическое обоснование экономической сути критериев оценки финансового состояния, критическую оценку и взгляд автора на их состав, теоретическое и весовое значение. Предложена экономико-организационная модель определения этих значений для конкретной отрасли путем осуществления экспертной оценки и расчета средней величины. Рассмотрены вопросы совершенствования информационной базы осуществления анализа финансового состояния и предложены возможные направления ее улучшения. В связи с этим акцентируется внимание на необходимости уточнения экономических категорий, касающихся состава показателей финансовой отчетности и влияющих на формирование выводов о финансовом состоянии предприятия.

Усовершенствована классификация показателей оценки финансового состояния. Разработана методика анализа финансового состояния с учетом требований пользователей относительно состава расчетных показателей. Рекомендован порядок расчета интегральной оценки финансового состояния и порядок отнесения предприятий к различным классам.

Осуществленный автором анализ финансового состояния хлебоприемных предприятий Тернопольской области показал, что достичь единогласия и сделать правильный вывод на основании полученных расчетов показателей достаточно трудно. Это объясняется наличием кардинально противоположных выводов по каждому значению. Следовательно, проведенные автором расчеты подтверждают вывод о целесообразности разработки интегрального показателя для оценки финансового состояния и применении

экономико-математических методов анализа.

Автором разработана модель анализа финансового состояния с использованием экономико-математических методов. Все рекомендации подтверждены расчетами с использованием фактических данных хлебозаготовительных предприятий Тернопольской области.

Обосновано применение экономико-математической регрессионной модели расчета резервов улучшения финансового состояния, а также внесены предложения по формированию соответствующей финансовой стратегии.

В работе также обосновано вывод о необходимости автоматизации аналитических расчетных процедур. В случае разработки алгоритма решения задач анализа финансового состояния соответственно предложенной методике необходимо обратить внимание на то, что рассмотренная ситуация компьютерного моделирования обязательно должна учитывать следующие существенные моменты:

- участие человека и его умственных способностей в компьютерной среде;
- предпосылки (в том числе письменные тексты к автоматизации и возможность оперирования ими);
- состояние компьютерной сети и электронно-вычислительной машины как предметной модели.

В конечном итоге целью разработки является создание пригодного для дальнейшего моделирования алгоритма, который обеспечил бы возможность решения аналитических задач, изменяющихся в зависимости от потребностей пользователей, развития экономической мысли и практики. Более конкретной целью исследования является создание базы знаний по методике компьютерного моделирования анализа финансового состояния и определение перечня вопросов, с которыми должны работать программисты.

В этой связи автором разработана блок-схема алгоритма оценки финансового состояния, соответствующая предложенной методике, и обоснована необходимость автоматизации расчетных процедур с целью обеспечения оперативности получения необходимой информации о финансовом состоянии предприятия для принятия соответствующих управленческих решений.

Основные результаты исследования утверждены к внедрению в деятельность исследуемых предприятий.

Ключевые слова: анализ, финансовое состояние, финансовая стратегия, ликвидность, платежеспособность, финансовая устойчивость, критерий, теоретическое значение, весовое значение, экономико-математические методы.

Summary

Nipialidi O.Y. Analysis of Financial State of an Enterprise and the Ways of its Improvement Under Conditions of Market Relations (on the example of the corn storage enterprises of Ternopil Region). Manuscript.

Dissertation for scientific degree seeking of the candidate of economic sciences in specialty 08.06.04. - Accounting, analysis and audit. - Ternopil Academy of National Economy. - Ternopil, 2002.

The dissertation thesis comprises theoretical grounding for economical essence of the financial state evaluation criteria, their critical assessment, and the authors viewpoint on the criteria of composition, theory, and essence. Economical and organizational model is suggested for defining the mentioned notions in a specific field by means of expert evaluation and average value calculation. The indices classification is improved for a financial state evaluation. The methods for financial state analysis are elaborated considering the users requirements as for the calculating indices. The calculation order is recommended for the financial state evaluation, and on its basis how to classify the enterprises. The implementation is grounded of economic and mathematics regressive model of the reserves calculation for the financial state improvement, as well as possible automation of all the calculating procedures is proved. The researcher

developed the algorithm block-scheme for the financial state evaluation. On the basis of the analysis of the studied enterprises the policies are developed for the financial state improvement.

Key words: analysis, financial state, financial strategy, liquidity, solvency, financial stability, criterion, theoretical meaning, essential meaning, economical and mathematical methods.